

Birgit Saupe

ein Gottspiel

De eeuwig menselijke behoefte het leven (en daarmee ook de dood) te willen beheersen, uit zich in het heilige geloof in de maakbaarheid van alles. Het landschap dat we binnen onze grenzen dwingen, maar ook het eigen lichaam. De extreme make-over, de talloze medische mogelijkheden organisch weefsel te vervangen, van kunstheup tot stamcel-implantaten die hele organen moeten vervangen. Maar ook wetenschappelijke experimenten met laboratoriumdieren zijn erop terug te voeren, op pure doodsangst. Het hiernamaals, reïncarnatie, bijna alle religies zijn uit deze diepgewortelde angst voor onze eindigheid voortgekomen. Maakbare natuur is iets, dat op zich tegenstrijdig is. Als mens ben je immers een onderdeel van die natuur en daarmee ook overgeleverd aan zijn wetten. Dat overgeleverd zijn en de daaruit voortvloeiende machteloosheid is te zien in de hybride figuren van de Duitse kunstenaar Birgit Saupe. Ze heeft een tentoonstelling in de Watertoren van Stadskanaal.

DOOR TEJA VAN HOFTEN

Na haar afstuderen aan de Muthesius Kunsthochschule in Kiel heeft Birgit Saupe (Dresden, DE, 1982) in 2012 een beurs gekregen voor onderzoek op de grens van kunst en wetenschap. Hierbij gaat het niet, zoals bij een doctoraalstudie vaak wel het geval is, om het ontwikkelen van een theorie, maar meer om een praktische en artistieke verdieping van de beroepspraktijk als beeldend kunstenaar. Ze werkte samen met het Zoölogisch Instituut Christian Albrechts Universität Kiel (CAU) onder leiding van prof. Bosch, die onderzoek doet naar de Hydra, een aseksueel neteldier met een vrijwel onbeperkt regeneratievermogen en daarom erg geschikt voor stamcelonderzoek en weefseltransplantatie. Doordat de Hydra haar eigen lichaamsdelen als het ware kan klonen, heeft ze een soort eeuwig leven. Het onderzoeksteam gebruikte een fluorescerend gen, een eiwit afkomstig van de kwal *Aequorea Victoria*, om die bij de Hydra, die vrijwel transparant is, te implanteren, waardoor de stamcellen opgroeien en je hun gedrag beter kunt volgen. Dit heeft vrij direct geleid tot het beeld *Amorphus globosus in obscuritatem lucidus*. Vier porseleinen bolvormen liggen in een houten stalbox en zijn bedekt met een glazuur met een slijmachtige glans. In het glazuur zitten fluorescerende pigmenten die ervoor zorgen dat ze, na een tijdje onder de lamp, oplichten in het donker. *Amorphus globosus* is een bij runderen voorkomende misgeboorte, een niet meer levensvatbare harige bol. Als wij steeds beter in staat zijn kunstmatig weefsel te laten groeien voor medische en farmaceutische doeleinden, waarom dan niet ook een stapje verder gaan dan mestkalveren en plofkippen en direct vleeshompen produceren voor de voedselindustrie, zonder botten, pootjes of oogjes? Wanneer wordt de grens overschreden? Wat is leven? Wat is een individu? Dat zijn de

vragen die Birgit zichzelf stelt. Het is allang zo, dat men embryo's kan selecteren op oogkleur, geslacht en het voorkomen van bepaalde ziektes, maar het is ook mogelijk te selecteren op allerlei andere genetisch bepaalde eigenschappen, zoals intelligentie. En als we die keuze hebben, waarom zouden we dat niet doen? We willen immers het beste voor onze kinderen. Zijn we anders niet net als degenen, die hun kinderen niet willen laten inenten, omdat God of de natuur het niet zo bedoeld zou hebben? Bij de documentaire *De volmaakte mens*, die ik onlangs op tv zag, bleek dat de mogelijkheid al bestaat, dat een kind gemaakt wordt uit het genetisch materiaal van drie ouders. Als de eikel van de moeder een bepaalde afwijking heeft waardoor zij geen kinderen kan krijgen, lukt dit wel met behulp van bepaald materiaal uit de eikel van een andere vrouw. Maar welke eigenschappen worden dan nog meer doorgegeven? Geslacht of leeftijd spelen ook geen rol meer: twee mannen of twee vrouwen kunnen samen een kind krijgen. Wie bepaalt wat? De ouders? De regering? Degenen die het kunnen betalen, het geld? Ontstaat er dan een nieuwe klassenmaatschappij? Een wankel evenwicht tussen bewustzijn, ziel, voortplanting, schepping en evolutie. Birgit bezocht in het Instituut voor diergeneeskunde van de Vrije Universiteit in Berlijn en het Federaal Instituut voor Materiaalonderzoek en Testen in Berlijn (BAM) de afdelingen keramiek en biomaterialen. Zo ontdekte ze de kringloop van bone china, het porselein waarin de as van botten wordt verwerkt om meer transparantie te krijgen. Ditzelfde porselein wordt nu gebruikt bij botbreuken, omdat het eenzelfde structuur heeft en dus door het lichaam wordt opgenomen. Aansluitend had Birgit Saupe in 2013 een werkperiode bij Sundaymorning@ekwc in 's-Hertogenbosch, waar ze de meeste werken voor de tentoonstelling in Stadskanaal maakte.

Birgit Saupe, boven: *Possible Body Modification*, 2013; porselein; h. 125 cm. Foto teja van hof ten | linksmiddelen: *Laboratoriumdieren*, 2011; porselein; h. 20 x 20 x 25 cm. Foto teja van hof ten | rechtsmiddelen: *Laboratoriumdieren*, 2011; porselein; h. 20 x 12 x 15 cm. Foto Siebe Hansma | links onder: *Amorphus globosus in obscuritatem lucidus*, 2013; porselein; krat h. 55 x 125 x 125 cm. Foto teja van hof ten | rechtsonder: *Amorphus globosus in obscuritatem lucidus*, 2013; detail, oplichtend in het donker. Foto Siebe Hansma

Birgit Saupe, A.E.T.E.R.N.U.M., 2014; Bone China porselein; h. 45 x 45 x 20 cm.
Foto Siebe Hansma

Birgit Saupe, A.E.T.E.R.N.U.M., 2014; detail. Foto Siebe Hansma

TUSSEN HOOP EN HUIVER

Als ik bij de watertoren aankom, wordt er nog druk ingericht. Met een takel worden de beelden in kisten naar boven gehesen. Ik loop door naar de derde verdieping, waar ze bezig zijn met de installatie van *Possible Body Modification*. Een groep van elf honden loopt op de achterpoten, rechtop als een mens, met opgeheven kop in processie over een half cirkelvormig vlonderpad rond de centrale zuil in de ruimte. Het ontbreken van armen of voorpoten ontnemt ze iedere daadkracht, hulpeloos als in trance lopen ze maar een beetje doelloos achter elkaar aan. Toch verwijst de titel naar mogelijke veranderingen. Deze installatie was eerder – in een andere opstelling – te zien op de Keramiek Triënnale in CODA Museum in Apeldoorn (29 maart t/m 25 mei 2015). De tweede verdieping staat in het teken van wetenschappelijk onderzoek. De installatie *1940* is rechtstreeks gebaseerd op een Russisch experiment uit 1940 om een hondenhoofd buiten het lichaam in leven te houden met een kunstmatig hart en dito longen, bijna als een soort propaganda voor eeuwig leven. Aan de wand hangt *A.E.T.E.R.N.U.M.*, Latijns voor eeuwigheid, maar de punten achter iedere letter suggereren andere betekenissen. De twee omgekeerde stolpen zijn onderdelen van voormalige medische apparatuur. Ze zijn door slangen met elkaar verbonden als in een mogelijke experimentele opstelling in het laboratorium. In een van de glazen bakken zitten in kristalhars gegoten echte babymuisjes, die in de dierenspecialzaak per kilo bevroren verkrijgbaar zijn als slangenvoer. De andere bak is gevuld met porseleinen afgietsels van diezelfde muisjes, elk diertje als uniek exemplaar. Het werk doet denken aan leven op sterk water, tentoongesteld in een natuurhistorische context. De Latijnse titels versterken die associatie. Maar in tegenstelling tot de titel is het beest hier iets tijdelijks, slechts vlees, een gebruiksartikel, tot verhandelbaar materiaal geworden. De grens tussen fascinatie en afgrijzen is klein. Toch is het geen freakshow of kermisattractie en blijft het werk van Birgit Saupe ontroeren, omdat de gevoelens die eraan ten grondslag liggen zo menselijk en herkenbaar zijn.

De *laboratoriumdieren* zijn onschuldige, bijna kinderlijke wezens, onbeholpen in hun vormloosheid, met grote blinde ogen en een smetteloos witte huid. Deze uitstraling wordt versterkt door het materiaalgebruik, zoals de zachte handgevormde bovenlijven

Birgit Saupe: “Maakbare natuur is iets, dat op zich tegenstrijdig is.”

en hun mechanisch onderlijf dat is samengesteld uit buizen die juist strak in mallen gegoten zijn. Twee aapjes liggen aandoenlijk tegen elkaar aan. De vitrine wordt couveuse. Het werk van Birgit komt goed tot zijn recht in de duistere watertoren met zijn vreemde buizenconstructie, die op de eerste verdieping een soort geboortemachine wordt en naar geliefde kalveren uitspuugt. Hier staat ook het *glow in the dark*-beeld. Alleen de donkere plekken mangan herinneren nog aan de vlekken van een koe. Ook zijn er drie vormen gemaakt van aan elkaar genaaide kalfsblazen, waar trosjes porseleinen geitenpoten uitkomen als van heremietkreeften, die zich ook in andere lichamen verschuilen. Een grote kalfsfoetus hangt in een transparante buis, het baarlichaam. De gevolgen van de experimenten uitgestald. Toch roept de onmacht eerder vertedering op dan irritatie. Hoe tegengesteld het feestelijke werk van Mirjam Veldhuis, die als eerste tentoonstelde in de Watertoren van Stadskanaal (KERAMIEK 1-2014) met haar organische, kleurige beelden, op het eerste gezicht ook lijkt ten opzichte van het verstilde, witte werk van Saupe, pure levenslust en primaire doodsangst zijn twee keerzijden van dezelfde medaille. Ze komen beide voort uit het ongrijpbare van het leven zelf en ons vergankelijke bestaan. Dat uit zich in een ondefinieerbare vormeloosheid, de woekerende natuur, die zich ondanks al onze (over)moedige pogingen haar te begrijpen en te sturen, uiteindelijk toch niet temmen laat. Niet de weemoedige schepsels van Birgit Saupe zijn de monsters, maar onze eigen angst de controle te verliezen, de gedwongen overgave aan ons onvermijdelijk einde.

Witte Olifanten III. Watertoren van Stadskanaal, Ceresstraat 2, NL-9502 EA Stadskanaal. Open: dinsdag t/m vrijdag 13.00-17.00 uur, 1e zondag van de maand 14.00-17.00 uur. Tot en met 12 september 2015. www.birgitsaupe.com | www.witteolifantenstadskanaal.nl | www.streekhistorischcentrum.nl